

بسم الله الرحمن الرحيم

مقاومت اقتصادی و اصلاح الگوی مصرف

با اقتصاد مقاومتی

(بویه‌های جامعه‌شناسی اقتصادی در گذار توسعه)

تألیف، تحقیق و تدوین:

دکتر علی بنی‌اسدی

دکتر احمد فولادیان

۱۳۹۵

سرشناسه: فولادیان، احمد، ۱۳۴۴ -

عنوان و نام پدیدآور: مقاومت اقتصادی و اصلاح الگوی مصرف با اقتصاد مقاومتی (پویه های جامعه شناسی اقتصادی در گذار توسعه / التحقیق و تدوین: احمد فولادیان، علی بنی اسدی.

مشخصات نشر: مشهد: سخن گستر، ۱۳۹۵

مشخصات ظاهری: ۳۴۰ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۴۷-۶۸۰-۷

فهرست نویسی: فیبا.

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: خامنه ای، سیدعلی، رهبر جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۱۸ - دیدگاه درباره اقتصاد

موضوع: Khamene'i, Sayyed A li - Views on economics

موضوع: اقتصاد - ایران

موضوع: Economics - Iran

موضوع: اقتصاد - ایران - آینده نگری

موضوع: Economic forecasting - Iran

موضوع: مصرف - جنبه های مذهبی - اسلام

موضوع: Consumption (Economics) - Religious aspects - Islam

موضوع: مصرف جویی - ایران

موضوع: Thrifiness - Iran

موضوع: سیاست اقتصادی - آینده نگری

موضوع: Iran - Economic policy - forecasting

شناسه: بنی اسدی، علی، ۱۳۴۳ -

رده بندی کتب: ۹۵ م ۲۰۹۹ HCT

رده بندی دیویی: ۳۰ / ۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۵۴۷۰۸۱

انتشارات سخن گستر

نام کتاب: مقاومت اقتصادی و اصلاح الگوی مصرف با اقتصاد مقاومتی

تألیف، تحقیق و تدوین: احمد فولادیان، علی بنی اسدی

ویراستار: زهرا غفاری

صفحه آرائی: نفیسه اسماعیلی

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

چاپخانه: میثاق

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۴۷-۶۸۰-۷

نشانی: مشهد- خیابان ابن سینا - مقابل ابن سینا ۱۲ - شماره ۱۹۱

تلفن: ۳۸۴۳۹۹۵

دیباچه

اصطلاح اقتصاد مقاومتی برای اولین بار در ایران در سال ۱۳۸۹ از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی، در دیدار با جمعی از کارآفرینان کشور مطرح شد و پس از آن نیز در سخنرانی‌های متعددی مورد تأکید ایشان قرار گرفت. همچنین از سوی معظم له، سال ۱۳۹۵، به عنوان سال «اقتصاد مقاومتی، اقدام و عمل» نام‌گذاری گردید.

از دیدگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی، معنای اقتصاد مقاومتی آن است که کشور، اقتصادی داشته باشد که هم روند رو به رشد اقتصادی در آن محفوظ بماند و هم آسیب‌پذیری را کاهش دهد. زیرساخت‌های اقتصاد مقاومتی لزوماً به بخش اقتصاد باز نمی‌گردد، بلکه جنبه فرهنگی، اجتماعی و سیاسی هم دارد. در مسیر اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، بخش‌های مختلف کشور وظایفی دارند که نقش دانشگاه‌ها، عزیزان پرچمداران اصلی تحقق اقتصاد مقاومتی در این زمینه بی‌بدیل است. در این راستا دانشگاه‌ها باید در دو سطح اساتید و دانشجویان به بحث و گفت‌وگو پیرامون این موضوع پرداخته و اقدامات و برنامه‌های پیش‌بینی شده جهت تحقق اقتصاد مقاومتی را پیگیری کنند.

اقتصاد مقاومتی یک بحث تریک منخصص دانشگاه و حوزه نیست، بلکه اقتصاد کاربردی است که ایجاد امنیت و ثبات در اقتصاد و عدم تزلزل در برابر شوک‌های خارجی از شاخصه‌های بارز آن به شمار می‌آید.

اقتصاد مقاومتی چشم‌انداز وسیعی را در بلندمدت پیش‌روی اقتصاد ایران ترسیم می‌کند که به معنای ریاضت اقتصادی نیست، بلکه مفهوم به معنای استفاده حداکثری از حداقل‌ها فراهم می‌آورد.

یکی از نکات حائز اهمیت در تحقق اقتصاد مقاومتی، حمایت همه‌جانبه از نخبگان است، به‌طوری‌که اگر از نخبگان حمایت شود، می‌توان نابودها را تبدیل به فعالیت تجاری کرد؛ چرا که میدان دادن به نخبگان در عرصه صنعت، تجارت و کشاورزی، از ویژگیهای اقتصاد مقاومتی است و نیز باید شرایط به گونه‌ای باشد که نخبگان بدون مانع کارهای خود را پیش ببرند.

اقتصاد مقاومتی و اهداف آن باید با جوهره مقاومت پیوند منطقی داشته باشد، در این راستا باید چالش‌های پیش‌رو را شناسایی و در دایره‌های بزرگتر با عنایت به چالش‌های اقتصاد و امت اسلامی تعریف و برای آن برنامه و راه حل ارائه شود.

فضای منفی برای جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، وجود موانع متعدد پیشروی تولید ملی، عدم وجود فضای رقابتی در بخش تولید و توزیع در برخی از گروه کالایی، پایین بودن سطح بهره‌وری نیروی انسانی و ضرورت تشکیل نیروی انسانی کارآمد بیش از گذشته، افزایش نقدینگی و عدم تناسب آن با تولید، وجود

نقدینگی‌های سرگردان، اختلالات متعدد در بازار ارزی کشور، سطح بالای بیکاری و عدم اشتغال پایدار، وابستگی شدید بودجه سالانه کشور به درآمدهای حاصل از فروش نفت خام، عدم اجرای کامل سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی در راستای آزادسازی و خصوصی‌سازی و مشکلات تأمین کالاهای موردنیاز بخش تولید، از عوامل و موانعی هستند که باید از سر راه اقتصاد کشور برداشته شوند.

نقطه شروع اقتصاد مقاومتی، سیاست‌گذاری برای اصلاح الگوی مصرف است. مصرف، تولید را جهت می‌دهد و این دو در کنار هم، جهت سرمایه‌گذاری را مشخص می‌کنند. رونق تولید داخلی و کاستن از وارداتی که می‌تواند به افول و کم‌رونقی و توقف واحدهای تولیدی داخلی منجر شود، موجب استقلال اقتصادی، قطع وابستگی به خارج و ارتقای تکنولوژی در سطح کلان‌تر می‌شود.

اقتصاد مقاومتی در بستری اجتماعی مجهز به تدابیر استقامتی تحقق می‌یابد. این بستر که بازیکنان اصلی آن نیروی انسانی یا به بیان بهتر مردم هستند تا حدی می‌تواند مؤثر "هرگز" که نتایج بازار را نیز تغییر دهد. یعنی در عمل قادر خواهد بود اجزای اثرگذاری از مجموعه اقتصاد را تحت مدیریت خود درآورد. از طرفی بسیاری از صاحب‌نظران، نقش‌ناوری، تحقیقات و دانشگاه را که در مسیر تجاری‌سازی ایده‌ها قرار دارند، درخور ستایش می‌دانند. شاید یکی از قابل‌اعتناترین جنبه‌های نقش‌آفرینی دانشگاه‌ها در تحقق اقتصاد مقاومتی، نفوذ فرهنگی این نهاد در میان جامعه است. بنابراین برای اینکه نفوذپذیر و ایده‌آی از جمله ایده اقتصاد مقاومتی در جامعه بیشتر شود، تئوریزه کردن فرهنگی را به‌دین‌ه کردن آن باید از درون دانشگاه و از محیط‌های علمی و فکری آغاز شود.

فراموش نکنیم جهاد اقتصادی به معنای شروع حرکتی مؤثر برای ساختن بنیان آینده‌ای است که امروز برای هر ایرانی یک آغاز است، شروع زندگی در شرایطی بهتر و ایده‌آل می‌باشد.

مطالبی که در این کتاب، پیش روی خوانندگان و کارکنان قرار می‌گیرد، حاوی نکات و مفاد نظری و راهبردی ارزنده‌ای است که به همت و تدوین مؤلفین و استادان بسیجی آقای دکتر احمد فولادیان و آقای دکتر علی بنی‌اسدی به صورت طبع آراسته گردیده است. امید است پویه‌های این‌گونه دستاوردهای علمی، منجر به تقویت و توسعه فرهنگی گردیده، و بالمآل سازندگی، پیشرفت و آبادانی اقتصادی-اجتماعی را برای کشور عزیزمان به ارمغان آورد.

و من الله التوفیق

معاونت فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی مشهد

(بهمن ماه ۱۳۹۵ شمسی)

فهرست مطالب

مقدمه.....	۵
بخش یکم: اقتصاد مقاومتی.....	۹
توسعه اقتصادی.....	۱۰
اقتصاد مقاومتی جایگزین نظریه در باب توسعه اقتصادی.....	۱۸
سیری در ماهیت اقتصاد مقاومتی.....	۲۴
تبیین و تعریف علم اقتصاد مقاومتی.....	۲۶
اقتصاد مقاومتی، الگوی توسعه، ماندگار و پایدار.....	۲۹
اقتصاد و فرصتی برای مقاومت.....	۳۲
چرا اقتصاد مقاومتی یک ضرورت است؟.....	۳۸
اقتصاد مقاومتی، ضرورت مقاومت اقتصادی.....	۴۲
پیشنهادهای راهبردی مقام معظم رهبری در خصوص اقتصاد مقاومتی.....	۵۶
اقتصاد مقاومتی و ارائه نکات مهم.....	۵۸
ارکان اقتصاد مقاومتی از منظر مقام معظم رهبری.....	۶۰
سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی.....	۷۳
نکاتی درباره تحقق اقتصاد مقاومتی.....	۷۸
زمینه‌های توسعه اقتصاد مقاومتی در راهبرد اقتصاد دانش‌بنیان.....	۸۴
اقتصاد مقاومتی، الگوی بومی برای حل مسائل اقتصادی کشور.....	۹۰
چرایی اقتصاد مقاومتی.....	۹۵
اقتصاد مقاومتی؛ از شعار تا ضرورت راهبردی.....	۱۰۶
از اقتصاد مقاومتی تا اقتصاد حماسی.....	۱۱۶
اقتصاد مقاومتی در خدمت مقاومت ملی.....	۱۲۰
اقتصاد مقاومتی و سبک زندگی اسلامی.....	۱۲۳
آیا اقتصاد مقاومتی همان اقتصاد تدافعی است؟.....	۱۲۵
تبلور نام‌گذاری سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۳ و سال ۱۳۹۵ در قلمرو اقتصاد مقاومتی.....	۱۳۱
نقش تجارت در اقتصاد مقاومتی.....	۱۳۷

نقش خانواده در تجلی اقتصاد مقاومتی.....	۱۴۸
رهبری و راهبرد اقتصاد مقاومتی.....	۱۵۲
اقتصاد مقاومتی در رهنمودهای مقام معظم رهبری.....	۱۵۷
برجام در چارچوب اقتصاد مقاومتی.....	۱۷۸
توصیه‌های رهبر معظم انقلاب به دولت درباره اجرای اقتصاد مقاومتی.....	۱۸۱
منابع.....	۱۸۳

بخش دوم: اصلاح الگوی مصرف.....	۱۸۹
مبهدسناسی اصلاح الگوی مصرف.....	۱۹۰
مفهوم شناسی مصرف.....	۱۹۱
الگوی مصرف در اسلام و غرب.....	۱۹۲
مدیریت مصرف.....	۱۹۶
مقایسه مصرف ایرانیا، با استنادا دهای جهانی.....	۱۹۷
ضرورت اصلاح الگوی مصرف.....	۲۰۵
راهکارهای اصلاح الگوی مصرف.....	۲۰۶
اصلاح الگوی مصرف؛ چرا و چگونه؟.....	۲۰۸
موضوع مصرف در آیات و روایات.....	۲۰۹
الگوی صحیح مصرف در بحث زمان.....	۲۱۰
لزوم اجرای طرح اصلاح الگوی مصرف.....	۲۱۳
نتایج و پیامدهای مصرف گرایی.....	۲۱۶
مصرف گرایی و هویت سوزی.....	۲۱۸
ساختار دولتی و مردمی اصلاح الگوی مصرف.....	۲۲۱
ابعاد نرم افزاری و سخت افزاری الگوی مصرف.....	۲۲۲
فرهنگ سازی پایدار جهت اصلاح الگوی مصرف.....	۲۲۵
نگاهی به الگوی مصرف از منظر قرآن.....	۲۲۶
راهکارهای اساسی اصلاح الگوی مصرف.....	۲۳۳
منابع.....	۲۳۶
معرفی آثار علمی و تألیفات نویسندگان.....	۲۳۸

مقدمه

نام گذاری هوشمندانه سال ۱۳۹۵ به نام «اقتصاد مقاومتی، اقدام و عمل» توسط رهبر معظم انقلاب (مدظله العالی) در شرایط حساس اقتصادی پس از رفع تحریم های بین المللی، وظیفه ارکان مختلف دولت را در تدوین برنامه عملیاتی برای بهره برداری از فرصت های پیش رو و ترسیم چشم انداز صحیح از آینده اقتصادی کشور دوستان نمود.

در یک نگاه کلی، بلاغ سیاست های اقتصاد مقاومتی توسط معظم له در بهمن ماه سال ۱۳۹۲ به عنوان سند راهگشا، تعیین کننده اهداف و برنامه های ارکان مختلف دولت است که باین جرئت تحقق اصول مصرح در آن، تلاش ویژه ای نمود. رهبر معظم انقلاب آنچه را که برای برون رفت از شرایط ویژه اقتصادی کشور نیاز است، در این سند نشان داده اند که با برنامه ریزی درست جهت اجرای آن می توان از تهدید به وجود آمده به عزت و نصرت بهره برد.

اقتصاد مقاومتی چیست؟ جامع ترین و کامل ترین تعریف از اقتصاد مقاومتی را رهبر فرزانه انقلاب ارائه داده اند. ایشان در دیدار با دانشجویان فرمودند: «اقتصاد مقاومتی یعنی آن اقتصادی که در شرایط فشار، در شرایط تحریم، در شرایط دشمنی ها و خصومت های شدید می تواند تعیین کننده رشد و شکوفایی کشور باشد». نگاهی به تاریخ کشورهای مختلف نیز برای ما در حکم تجربه ای است که می توان با الگو برداری از آن، به سلامت از مشکلات و تنگناهای موجود گذر کرد و کشتی اقتصاد کشور را به ساحل امن رساند. تجربه کشورهای توسعه یافته در مقاوم سازی ساختارهای اقتصادی پس از دو شوک

نفتی ۱۹۷۹ و ۱۹۸۳ میلادی یکی از این موارد است که نه تنها توانستند با جایگزینی سوخت‌های فسیلی با سایر سوخت‌های نوین بر بحران به‌وجود آمده غلبه کنند، بلکه شرایطی را مهیا کردند که امروز با قیمت‌های بالای یک‌صد دلار نیز دچار شوک نفتی نخواهند شد.

در حال حاضر شرایط تحریم اقتصادی ایران سبب کاهش صادرات نفت و به تبع آن کاهش درآمدهای دولت شده است. علاوه بر این محدودیت، واردات کالا (که بار آن کمبود عرضه و افزایش قیمت است) و استقرار دولت از بانک مرکزی رای نرخ کسری بودجه و افزایش نقدینگی، آثاری بر شاکله اقتصاد کشور داشته است. اما همان‌طور که اشاره شد می‌توان با تغییر رویکردهای اقتصادی و بهره‌مندی از نیروی خلاق و جوان کشور، ضمن غلبه بر تنگناها، راه‌هایی نو را در اقتصاد آغاز کرد که به ترمیم و پوست‌اندازی اقتصادی نیز منجر خواهد شد. در این راه با عنایت به اینکه ماهیت اقتصاد مقاومتی، مردمی است، تک‌تک افراد جامعه باید در راه رسیدن به این مقصود تلاش کنند. نقش مردم در کنار دولتمردان نقش اساسی است که بدون همکاری و همکاری آن‌ها هیچ موفقیتی حاصل نخواهد شد. در واقع رویکرد دولت در راستای بهره‌مندی از سرمایه‌گذاری خارجی باید در اجرای همین سیاست باشد تا ظرفیت‌های جهانی در خدمت توسعه پایدار کشور قرار گیرد. این مهم‌ترین و هوشمندانه‌ترین سیاست در راستای نهادینه‌سازی اقتصاد مقاومتی است. اقتصاد مقاومتی در واقع بستن درهای کشور نیست، بلکه استفاده از ظرفیت‌های داخلی و بین‌المللی با تکیه بر به فعل درآمدن پتانسیل‌های داخلی است؛ یعنی زیرساخت‌های کشور باید با تمام ظرفیت‌ها از قوه به فعل

درآید تا شرایط سخت، چالش‌های زیرساختی اعم از اقتصادی و فرهنگی و... کشور را با مشکل مواجه نسازد.

واقعیت این است که مسئله اسراف و هدر دادن منابع در اقتصاد ایران، دارای ابعادی فراتر از ابعاد فرهنگی است. این مسئله برای ایجاد تعادل میان درآمد و هزینه بسیار مهم و اساسی است و در حوزه اقتصاد خانواده نیز می‌تواند تأثیرگذار و سرنوشت‌ساز باشد. ذکر این نکته ضروری است که اگر مصرف بی‌رویه و بی‌جا امری غیرعقلایی است، مصرف‌نکردن یا کم مصرف کردن در عین نیاز هم صحیح به نظر نمی‌رسد. آنچه در ارتباط با مصرف صحیح مطرح می‌شود، کم مصرف کردن نیست، بلکه مراد از اصلاح الگوی مصرف و به تبع آن صرفه‌جویی، بهره‌مندی مناسب از نعمت‌های خداوندی و استفاده حداکثری از مایه‌های الهی است؛ همان امری که در اقتصاد از آن به عنوان بهره‌وری یاد می‌شود. عده‌ای صرفه‌جویی را کم مصرف کردن دانسته‌اند؛ ولی به نظر می‌رسد این معنا نمی‌تواند اقتصادی باشد؛ زیرا هدف از تولید یک شیء اقتصادی، مصرف آن است. لازم است شخص در حد برآورده کردن کامل نیاز خود، چیزی را مصرف نماید. کم مصرف کردن نمی‌تواند نیاز وی را برآورده سازد.

از سوی دیگر باید گفت که اصلاح الگوی مصرف، نیازی به برنامه‌های ضربتی ندارد، بلکه برنامه‌های تدریجی در بستری عقلایی، راه‌حلی مناسب و پذیرفتنی است؛ امری که تحقق آن مستلزم کوشش همگانی است.

اصلاح الگوی مصرف موضوعی است که باید برای رسیدن به مدلی معقول و پسندیده برای دستیابی به آن، همه جنبه‌های مثبت و منفی مصرف مورد توجه قرار گیرد. هرچند که بازخوانی همه جنبه‌ها حتی جنبه‌های مصرف معنوی

به غیر از امور اقتصادی و مادی در این کتاب ممکن نیست، ولی می توان به حوزه های مصرف در حوزه امور مادی و اقتصادی بیشتر پرداخت. همچنین لازم است برای تبیین درست الگوی مصرف و اجرای طرح ها و برنامه ها در راستای اصلاح الگوهای نادرست مصرف، همه جنبه ها و ابعاد مسئله واکاوی شود. از سوی دیگر با توجه به اینکه هرگونه مصرف در مسیر افراط و تفریط به عنوان شیوه رفتاری ناهنجار تلقی می شود، برای ارائه و اصلاح الگوی صحیح مصرف ارم است تا این جنبه از مصرف نیز شناسایی و معرفی شود.

دکتر علی بنی اسدی

دکتر احمد ولادیان

اودیهشت ۱۳۹۵ شمسی